

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE YENİ YAPILANMA ÇALIŞMALARI*

Doç. Dr. Sedat SEVER**

Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca oluşturulan “Türkçe Eğitimi Programını Geliştirme Komisyonu” tarafından 12 Aralık 2001 tarihinde başlatılıp günümüze kadar süren program geliştirme çalışmalarında varılan sonuçlar genel olarak değerlendirilmiştir¹.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 22.09. 1981 tarih ve 172 sayılı kararıyla kabul edilip 26.10. 1981 tarih ve 2098 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan “Temeleğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı”nın² geliştirilmesine duyulan gereksinim şu şekilde özetlenebilir:

Türkçe öğretiminin, yeni öğretme ve öğrenme anlayışlarından yararlanılıp eğitim bilimlerinin verileriyle de desteklenerek yapılandırılması bilimsel bir gereksinimdir. Bu gereksinimle birlikte, 4306 sayılı Kesinti-

---

* Bu çalışma, 3-4 Mart 2003 tarihlerinde Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı'nın (ANAÇEV) düzenlediği “Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz” konulu bilimsel etkinlikte bildiri olarak sunulmuştur.

** Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fak. Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü.

¹ Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün işbirliğiyle, Türkçe Öğretimi Programını geliştirmek amacıyla oluşturulan komisyonda Hülya AKYOL (Türkçe Öğretmeni), Nur Melek ÇELEBİ (Türkçe Öğretmeni), Türkan KURT (Türkçe Öğretmeni), Hatice DEMİRBAŞ (Program Geliştirme Uzmanı), Turgay IŞIK (İlköğretim Öğretmeni) ve Şeniz KESGİNCİ (İlköğretim öğretmeni) görev almışlardır. Eğitim Araştırmaları Merkezi Müdürlüğü'nde görevli Esra ALKAN (Türkçe Öğretmeni), Nezahat ŞEN (İlköğretim Öğretmeni), Ülkey TABAR (İlköğretim Öğretmeni) ise komisyon çalışmalarına katkıda bulunmuşlardır. Komisyona, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Sedat SEVER akademik danışmanlık yapmıştır.

² Günümüzde, bu programın adı, “**İlköğretim Kurumları Türkçe Eğitimi Programı**” olarak anılmaktadır. (Bak. MEB (1995) **İlköğretim Kurumları Türkçe Eğitimi Programı (I. ve II. Kademe)**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi

siz Zorunlu İlköğretim Yasası ile ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması da programlarda bütünlük sağlanması gerekliliğini ortaya koymuştur.

- *Çağın gereksinim duyduğu; düşünen, duyarlı, demokratik kültürü içselleştirmiş; sorgulayan, araştıran, sorunlara uygun çözümler üretebilen bireylerin yetiştirilmesi gereği,*
- *Duygu ve düşüncelerini yazıyla ve sözle doğru ve etkili aktarabilen; okuduğunu, dinlediğini, izlediğini, tam ve doğru olarak anlayabilen bireylerin yetiştirilmesine duyulan gereksinim,* “Temeleğitim Okulları

Türkçe Eğitim Programı”nın geliştirilmesi çalışmalarına bilimsel gerekçeler oluşturmuştur.

Türkçe öğretiminin öncelikli sorumluluğu, öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini bilimsel bir anlayışla planlı bir biçimde geliştirmek, onlara Türk dilini doğru, bilinçli kullanma duyarlılığı ve alışkanlığı kazandırmaktır. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi, ilköğretim birinci sınıftan başlayıp sekizinci sınıfın sonuna kadar süren Türkçe öğretiminin etkili ve verimli kılınmasıyla olanaklıdır. Çünkü, okuduğunu, dinlediğini tam ve doğru anlamayan, duygu ve düşüncelerini doğru ve etkili anlatamayan öğrencilerden, öğretimin ileriki basamaklarında edebiyatımızın klasik ve çağdaş eserlerini okumasını, bu eserlerle etkili bir iletişime girmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olamaz.

İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde okutulan Türkçe, Türk dili ve edebiyatı dersleriyle kazandırılması amaçlanan davranışların, birbirini bütünleyen aşamalı bir anlayışla öğrencilere edindirilmesi, öğretimin verimini etkileyen önemli bir değişkendir. Bu düşünce doğrultusunda, Türkçe Eğitimi Programını geliştirme çalışmalarında; öğrencilere öğretimin dinleme, okuma, konuşma, yazma becerileri ile dilbilgisi konu alanına ilişkin davranışlarının edindirilmesinde, ilköğretim 1.sınıf ile başlayıp 8. sınıfa değin uzanan sürecin kendi içinde bütünlük taşıması, kazandırılacak davranışların da bir ardışıklık içermesi göz önünde bulundurulmuştur. Program geliştirme çalışmasında, her sınıf için öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olarak dizgesel bir anlayışla ayrı ayrı saptanan; ancak birbirleriyle hem girişik hem de birbirlerini bütünleyen davranışların (becerilerin), ortaöğretim için de bir temel oluşturması gereği, ana ilke olarak ele alınmıştır.

Temeleğitim Okulları Türkçe Eğitim Programında yer alan, “Türkçe, çocuğun, her şeyden önce anlama ve anlatma gücünü geliştirecektir.” (s.4), “Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması, milli eğitimimizin temel görevleri arasındadır. Okulda bu görevin yerine geti-

rilmesinde en büyük ağırlık ve sorumluluk Türkçe derslerine düşmektedir. Çünkü, ulusal kültürümüzün en canlı, en birleştirici, milli şuuru en iyi biçimde yaratıcı, ulus ve yurt sevgisini besleyip güçlendirici örnekleri Türkçe yazılmış sanat eserleridir ve çocuk, bu eserlerin ilk örnekleriyle Türkçe derslerinde karşılaşacaktır. Öte yandan, öğrencilerin evrensel kültür ve sanat eserleri ile karşılaşmaları da okulda ve özellikle Türkçe derslerinde başlayacaktır.” (s.6), “Türkçe bir bilgi dersi değil, bir ifade ve beceri dersidir. Öğrencinin zihin ve ruh gelişmelerinde iyi bir ana dili öğretiminin rolü, başka hiçbir dersle ölçülemeyecek kadar büyüktür.” (s.7), belirlemelerin kılavuzluğunda, taslak programda³ da ulusal bir bilinç edinmiş, evrensel değerlerle barışık, iletişim becerileri gelişmiş, yazılı kültürle etkili bir iletişime girebilen, düşünen-duyarlı bireyin yetiştirilmesi temel bir amaç olarak benimsenmiştir.

Program geliştirme çalışmalarına, büyük ölçüde bilimsel araştırmalardan alınan dönütler ve uygulayıcılardan toplanan görüş ve öneriler yön vermiştir. Bu amaca yönelik olarak da öğretim üyelerinin, konu uzmanlarının yapıtlarından, görüşlerinden yararlanılmış; program geliştirme ekibi yaptığı yüz yüze görüşmelerle, değişik sosyoekonomik özellikteki yöre okullarında çalışan ilköğretim ve branş öğretmenlerinin uygulamadaki programla ilgili düşüncelerini, eleştirilerini, yeni bir programdan beklentilerini ve önerilerini toplamıştır. Ayrıca, taslak programın yapılandırılmasında, **1981 Temeleğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı**’nın öğretim anlayışından; MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi (EARGED) tarafından müfettiş, öğretmen, öğrenci ve velilerin bulunduğu bir araştırma örneklemeden toplanan verilerden yararlanılmıştır.

Taslak programda sırasıyla; “Giriş”, “ Açıklamalar”, “Genel Amaçlar”, “Özel Amaçlar ve Kazandırılacak Davranışlar”, “Yapılacak Etkinlikler”, her sınıf düzeyi için hazırlanan “Ders Planı Örnekleri (Eğitim Durumları)” ve “Yazı Örnekleri” yer almaktadır.

Programın “**Giriş**” kısmında, bir düşünme ve iletişim aracı olarak dilin bireysel ve toplumsal işlevine göndermeler yapılmış; anadili öğretiminin önemine ve özelliklerine değinilmiştir. “**Açıklamalar**”da, Türkçe öğretiminin amaçlanan davranışları kazandırabilmesi için, öğretme ve öğrenme sürecinde göz önünde bulundurulması gereken temel ilkeler sıralanmıştır. Programda, anılan ilkeler şu başlıklar altında açıklanmıştır:

- Dil becerileri doğal bir ortam içinde geliştirilmelidir.

³ “**Taslak program**” sözünden, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde oluşturulan “Türkçe Eğitimi Programını Geliştirme Komisyonu” tarafından 12 Aralık 2001 tarihinden günümüze kadar geliştirilen “**Türkçe Eğitimi Programı**” anlaşılmalıdır

- Dil becerileri kazandırılırken öğrencinin dil gelişim düzeyi göz önünde bulundurulmalıdır.
- Girişik özellikler gösteren dil becerilerinin geliştirilmesinde bütüncül anlayışı yaşama geçirilmelidir.
- Dilbilgisi çalışmaları, dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinliklerle bütünleştirilmelidir.
- Türkçe öğretiminde çoklu ortama dayalı bir süreç işletilmeli; bunun için de çeşitli ders araç ve gereçleri sürecin ayrılmaz öğeleri olmalıdır.
- Türkçe öğretiminde, çağdaş öğrenme anlayışlarından, yöntem ve tekniklerinden yararlanılmalıdır. Tam öğrenme, etkin öğrenme ve çoklu zeka kuramının verilerinden; sunuş yoluyla, buluş yoluyla, araştırma yoluyla öğretme-öğrenme vb. yaklaşımlardan yararlanılmalı; kazandırılacak-geliştirilecek davranışların niteliğine uygun olarak, gösteri, küme çalışması, beyin fırtınası, yaratıcı drama, oyunlaştırma, beyin fırtınası, gözlem, inceleme vb. yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.

Açıklamalar kısmında, Türkçe öğretiminin gerçekleştirilmesinde en önemli araç olan metinlerin taşınması gereken özelliklere ilişkin genel bir çerçeve de çizilmiştir. Örneğin, seçilecek metinler;

- Türkçenin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtmalı,
- Öğrenciyi olumsuz yönde etkileyecek iletiler (şiddet, karamsarlık, vb.) içermemeli,
- Öğrencilere okuma sevgisi ve alışkanlığı yanında, estetik duyarlılık da kazandıracak bir nitelik taşımaları vb.

Taslak programın Açıklamalar kısmında yer alan “Araç ve Gereçler” başlığı altında, “Türkçe öğretiminde öğrenci ile sağlıklı bir iletişimin sağlanabilmesi her şeyden önce sınıf ortamında farklı özelliklere sahip öğrencilerin, ilgilerinin derse çekilmesi ve öğrenmeye yeterli ölçüde güdülenmeleriyle olanaklıdır. Bunun için de öğretmenin kazandırılması amaçlanan davranışlara ve öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygun eğitim araç ve gereçlerini işe koşması gerekir. Böyle bir anlayış öğrenci için hem çok uyaranlı bir eğitim ortamının oluşmasına olanak sağlayacak hem de öğrencinin daha etkin olduğu öğrenme ortamlarının oluşmasına katkı sağlayacaktır.” denilerek, Türkçe öğretiminin yalnızca ders kitabına bağımlı kılınmaması gerektiği açıklanmaya çalışılmış; aynı başlık altında yapılan diğer açıklamalarla bu yargı pekiştirilmiştir.

Programda, “Türkçe öğretiminde ders kitabı, öğrencinin duygu ve düşünce evrenine açılabilmesi için yalnızca bir çıkış noktasıdır. Bunun yanında, yazınsal ve öğretici nitelikli çocuk kitapları, her türlü başvuru kitapları, ansiklopedi, sözlük ve kılavuzlar vb. kitaplar Türkçe öğretimi için öğrencilerin yazılı kaynaklara başvuru yöntemlerini ve okuma alışkanlığını kazanmaları açısından büyük önem taşırlar.” denilerek, Türkçe öğretiminin en temel amaçlarından birinin öğrencileri yazılı kültür ürünleriyle buluşturmak olduğu vurgulanmıştır. Programda, öğrencilerin yaş ve sınıf düzeylerine göre ilgi alanlarına giren yazınsal ve öğretici türlerle ilişkin genel bilgiler verilmiş; ders kitabı dışındaki eğitim araçlarının seçiminde dikkat edilmesi gereken özellikler açıklanmıştır.

Programda, “Ölçme ve Değerlendirme” başlığı altında, öğrenci davranışlarında oluşması beklenen değişmelerin ne ölçüde gerçekleşip gerçekleşmediğini saptayabilmek için, Türkçe öğretiminde uygulanması gereken ölçme ve değerlendirme süreçlerine yer verilmiştir. Öğretimde, ölçme işleminin ne zaman, hangi sıklıkla nasıl yapılacağı, bu süreçte ne tür araçların kullanılacağı, ölçme araçlarıyla elde edilen verilerin nasıl değerlendirileceği, bu değerlendirmeye göre neler yapılacağı açıklanmıştır. Ayrıca, taslak programda, öğrencilerin anlama (dinleme-okuma) ve anlatma (konuşma-yazma) becerileri ile dilbilgisi ve bitişik yazı kurallarını amaca uygun biçimde uygulama alışkanlıklarının saptanabilmesi için geliştirilen “**Öğrenci Davranışlarını Gözlem Formu**” yer almaktadır⁴. Bu form için programda yapılan belirlemeler şöyledir: “Öğrencilerin dil becerilerindeki gelişmelerini izlemek için kullanılacak en iyi tekniklerden biri de gözlemdir. Dönem boyunca her öğrenci için doldurulacak bu formlar, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerine ilişkin yapılacak değerlendirmelerde önemli ipuçları sağlayacaktır. Bu nedenle, her ay öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini ölçmek için “Gözlem Formları” kullanılmalı; formdaki sorular, her öğrencinin ilgili davranışlarını yansıtacak biçimde, öğretmen tarafından yanıtlanmalıdır. Elde edilen sonuçlar değerlendirilerek (varsa) kazandırılmayan davranışlar için, öğretmen uyguladığı yöntem ve teknikleri gözden geçirmeli, gerekirse yeni eğitsel önlemler almalıdır.”

Taslak programda, öğretim sürecinde öğrenen konumundaki öğrencilerin küme çalışmalarındaki beceri ve davranışları açısından hem kendi hem de arkadaşlarının düzeylerini değerlendirmelerine olanak sağlayacak “**Küme Çalışmalarına Katılan Öğrencileri Değerlendirme Formu**” geliştirilmiştir. Böylece, Türkçe öğretim sürecinin değerlendiril-

⁴ Taslak programda, ilköğretim 1.,2., ve 3. sınıflarda uygulanması gereken “Öğrenci Davranışları Gözlem Formu 1”; ilköğretim 4.,5.,6.,7., ve 8. sınıflarda uygulanması gereken “Öğrenci Davranışları Gözlem Formu 2” olmak üzere iki gözlem formu bulunmaktadır

rilmesinde, öğretme-öğrenme sürecine katılanların tümüne sorumluluk yüklenmiştir.

Öğretmenlerden alınan dönütlerden, yazılı anlatım çalışmalarının değerlendirilmesinde birbirinden farklı ölçütlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Taslak programda, anılan sorunun giderilmesine dönük olarak uygulanabilir bir ölçek de geliştirilmiştir. Programda, “**Yazılı Anlatımı Değerlendirme Ölçeği**” olarak adlandırılan; yazılı anlatım çalışmalarını biçim, içerik, noktalama ve yazım kurallarını uygulama özellikleriyle değerlendirmeyi amaçlayan bu ölçekte, öğretmenin her davranışa vermesi gereken puanlar da belirtilmiştir.

Programda, “Temel Dil Becerileri” başlığı altında, “dinleme”, “okuma”, “konuşma” ve “yazma” becerilerinin karakteristik özellikleri ile bu becerilerin geliştirilmesinde izlenmesi gereken eğitsel süreçler dizgesel bir anlayışla ve ayrıntılarıyla açıklanmıştır. “**Metin inceleme**” alt başlığında, “Türkçe öğretiminde metinler birer araçtır. Amaç daha çok metin işlemek değil, yeteri kadar metni iyi işleyerek Türkçe öğretiminin programda belirtilen davranışlarını öğrencilere kazandırmak olmalıdır. Bu durumda Türkçe dersi 40-80 dakikayı esas alan bir anlayışla ya da günlük planla değil, yeteri kadar ders saatini kapsayan ders planıyla işlenmeli, başka bir deyişle günlük plan yerine ders planı yapılmalıdır.” denilerek, gelenekselleşmiş olan süreye bağımlı metin inceleme anlayışı yerine, her metnin anlam evrenine girmeye yönelik bir inceleme yaklaşımı benimsenmiş; öte yandan, yazınsal ve öğretici nitelikli düz yazı örnekleri ile şiirlerin incelenmesi sırasında izlenmesi gereken öğretim aşamaları gösterilmiştir.

Taslak programda, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırılması için yapılması gerekenler, Türkçe öğretimini bütünleyen etkinlikler dizisi içinde sunulmuştur. Öğretmenlerden hem Türkçe öğretimini nitelikli çocuk kitaplarıyla çeşitlendirmesi hem de öğrencilere okul dışı okumaları için kılavuzluk yapması beklenmektedir. Programın en önemli yeniliklerinden biri de ilköğretim 1. sınıftan başlayarak 8. sınıfın sonuna değin her öğrenci için “Okuma Dosyası” tutulması önerisidir. Programda, “1. sınıftan başlayarak öğrencinin okuduğu kitaplarla ilgili duygu ve düşüncelerinin yer aldığı bir “Okuma dosyası” hazırlanmalı...ortaöğretime geçildiğinde, dosyanın ortaöğretim kurumuna gönderilmesi sağlanmalıdır. Okuma dosyasında;

- Öğrencinin kimlik bilgisi,
- Öğrencinin okuduğu her kitabın kimlik bilgisi,

- Öğrencinin okuduğu her kitaba ilişkin kendi el yazısıyla yazdığı bir paragraflık duygu ve düşünceleri yer almalıdır.” denilmektedir.

1997 yazı programı gereği, haftada bir saat olan yazı dersleriyle, Türkçe öğretiminden kopuk çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Taslak programda, “Bitişik eğik yazıya gereken önem verilerek bu beceri ilköğretim sürecinde öğrencilere kazandırılacaktır. Türkçe öğretiminin öğrencilere anlatma becerisi edindirme amaçlarından biri de bitişik yazı yazma alışkanlığı kazandırmak, öğrencilere bu alışkanlığı yaşamlarının her alanında kullanabilme yetisi edindirmektir.”denilerek, Türkçe öğretiminde yazı çalışmalarına yüklenen anlam açıklanmıştır. Programda, iyi bir yazı eğitimi için yapılması gerekenler, uygulanabilir olma özellikleriyle; ancak ayrıntılı bir biçimde, kullanılacak araç-gereçlerle birlikte belirtilmiştir. Böylece, uygulamadaki yazı dersi Türkçe dersinin bütünlüğü içine çekilmiş ve bitişik el yazısı bir anlatma becerisi olarak değerlendirilmiş; bu bağlam içinde de her sınıfta yapılacak yazı çalışmaları birbirini bütünlleyen bir anlayışla ayrı ayrı belirlenmiştir.

Türkçenin yapısının, kural ve zenginliklerinin öğrencilere kavratılmasında ve Türkçeyi doğru kullanma duyarlılığı ile bilincinin oluşturulmasında dilbilgisi öğretimine önemli görevler düştüğü anlayışıyla, taslak programda bu öğretim için ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Programda, “Dilbilgisi” başlığı altında yapılan açıklamalardan bazıları şunlardır:

“Dilbilgisi etkinliklerinin amacı, bu alandaki bilgileri, kuralları öğretmek değildir. Dilbilgisi etkinlikleriyle amaçlanan; doğru konuşmayı, doğru yazmayı, doğru anlama ve anlatmayı sağlayacak işlevsel bir öğretimi gerçekleştirmektir. Öğretim için çıkış noktası metin olmalı; dilbilgisi çalışmaları, sınıf düzeyine uygun biçimde, öğrencilerin doğru anlama ve anlatma becerilerini geliştirme anlayışıyla, Türkçe öğretiminin doğal bir parçası olarak gerçekleştirilmelidir.

“Türkçe öğretiminin girişik beceriler kazandırmayı amaçlayan bir süreç olması gerçeğinden hareketle, dilbilgisi konuları da ayrı bir ders saatinde işlenmemelidir.(Bunun içindir ki Türkçe dersinin bütün etkinlikleri sırasında ihtiyaç duyulduğu her durumda ve her fırsatta, sözgelimi, bir metin üzerinde çalışırken , ses bilgilerinden söz dizimi konularına kadar bütün dilbilgisi konuları, çok doğal fırsatlar yaratılarak işlevsel bir biçimde verilebilir.) Dilbilgisi etkinlikleri için ayrı bir ders saatinin ayrılması, dilbilgisini kuramsal, soyut bilgi yığını olmaktan, kuraldan, tanımdan ve ezberden kurtarmak için gereklidir. Dilbilgisinden, metin inceleme etkinliklerinde, öğrencilere Türkçenin olanaklarını sezdirmek, onların doğru düşünme, anlama ve anlatma becerilerine katkı sağlamak amacıyla yararlanılmalıdır.

Taslak programda, Türkçe öğretiminin ilk basamağı olan “İlk Okuma ve Yazma” etkinliklerinde tümce yönteminin esas alınması gereği belirtilerek, “tümce yöntemi” kullanmanın bilimsel dayanakları açıklanmış; ilk okuma ve yazma öğretiminin başarılı olması için, öğretmenin öğretim yılı başlamadan yapması gereken hazırlıklar sıralanmış, ilk okuma ve yazma öğretiminde kullanılacak tümcelerde bulunması gereken özellikler örneklendirilmiştir.

Programda, ilk okuma ve yazma öğretimindeki evreler “Hazırlık Dönemi”, “Tümce Dönemi”, “Tümce Çözümlemesi (Sözcük Tanıma) Dönemi”, “Sözcük Çözümleme (Hece) Dönemi” , “Hece Çözümleme (Ses Tanıma) Dönemi”, “Serbest Okuma ve Yazma Dönemi” olarak sınıflandırılmış, her dönemde yapılması gereken etkinlikler, öğrencinin dil gelişim düzeyi de göz önünde bulundurularak dizgesel bir anlayışla açıklanmıştır.

Yukarıda, özetlemeli bir yaklaşımla açıklanmaya çalışılan bölümlerden sonra, taslak programda, Türkçe Eğitimi Programının “**Genel Amaçlar**”ı on beş madde altında toplanmış, ilköğretim 1. sınıftan başlayarak her sınıf için özel amaçlar saptanmış; ilk okuma ve yazma, dinleme, okuma, konuşma, yazma becerileri ile dilbilgisi konu alanına ait amaçlar, gözlenebilir öğrenci davranışı olarak tanımlanmıştır.

Türkçe öğretimiyle ulaşılması beklenen amaçların herkesçe aynı biçimde anlaşılmasına yarayacak biçimde tanımlanması, öğretimin amacından uzaklaşan farklı uygulamaların da ortadan kalkmasına katkı sağlayacaktır. Bir dersin amaçlarının açıkça saptanmamış olması; o ders için seçilecek araçların, içeriğin ve uygulanacak öğretim yönteminin de gelişigüze bırakılarak öğretmenden öğretmene değişmesi anlamına gelir. Böyle bir öğretim sürecinin niteliğine yönelik sağlıklı dönütler almak, öğrencilerde oluşturulması düşünülen davranış değişikliklerinin gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin geçerli ve güvenilir yanıtlar bulmak da olanaksızdır.

Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programında, Türkçenin genel amaçları açık bir biçimde saptanmış, dersin özel amaçları da “Anlama” ve “Anlatım” başlıkları altında öğretmenin gerçekleştirmesi gereken etkinlikler olarak ifade edilmiş; ayrıca, her sınıf düzeyinde öğrencilerin kazanacakları davranışlar listelenmiştir. Taslak programda, bu anlayış çağdaş program geliştirme ilkelerinin verilerinden de yararlanılarak geliştirilmiş; her beceriye ait (dinleme, okuma, konuşma, yazma) olarak saptanan özel amaçlar, kendilerine ulaşıldığına kanıt olabilecek gözlenebilir öğrenci davranışlarına dönüştürülmüştür. Başka bir söyleyişle, Türkçe öğretiminin “dinleme”, “okuma”, “konuşma” ve “yazma” becerileri için saptanan özel amaçları “Anlama” ve “Anlatma” başlıkları altında, her

sınıf düzeyinde “bilişsel”, “duyuşsal” ve “devinişsel” alanların aşamalı sınıflamaları da göz önünde bulundurularak gözlenebilir davranışlar olarak tanımlanmıştır. Öte yandan, programda her sınıf düzeyinde, amaçlanan davranışların öğrencilere tam olarak kazandırılmasına katkı sağlayacak, öğrencileri öğretme ve öğrenme sürecinde etkin ve yaratıcı kılacak etkinlikler sıralanmıştır.

Türkçe Eğitimi Programını geliştirme çalışmalarında varılan önemli sonuçlardan biri de saptanan amaçların gözlenebilir öğrenci davranışına dönüştürüldükten sonra, bu amaçlara nasıl ulaşılabileceğinin oluşturulan eğitim durumlarıyla somutlanmasıdır. Program geliştirme çalışmalarında yapılan incelemeler ve ilgililerden alınan görüşler, Türkçe öğretiminde dilsel becerileri kazandırmaya dönük yöntemsel (metodolojik) bir anlayışın yeterince yaşama geçirilemediği noktasında birleşmektedir. Öğretmenler, dersin amaçlarına ulaşmak için kullandığı araçlardan (metinlerden) nasıl yararlanacağını örneklediren, bilimsel anlayışla kurgulanmış eğitim durumlarına gereksinim duymaktadır.

Eğitim durumu, en yalın söyleyişle; “Bir dersin programında belirtilen amaçların öğrencilere kazandırıldığı süreç.” biçiminde tanımlanabilir. Bu sürecin başarılı olabilmesi için, dersi amacına ulaştıracak içeriğin, araç-gerecin, öğretim yönteminin ve anlayışının belirlenmesi gerekir. Okul türü öğrenme sürecinde, öğretme-öğrenme etkinlikleri bilimsel bir anlayışla planlanmazsa, öğrencilerin öğrenme yaşantılarını edinmeleri de rastlantılara bırakılmış olur. Ülkemizde Türkçe öğretiminin en önemli sorunlarından biri de öğrencilerin yaşantı kazanabileceği çevrenin amaçlara hizmet edebilecek yeterlikte oluşturulamayıdır.

Taslak programda, her sınıf için, Tam Öğrenme, Çoklu Zeka Kuramı gibi çağdaş öğrenme kuramı ilkelerinden ve eğitim biliminin birikiminden yararlanılarak, saptanan amaç ve davranışların kazandırılması için, kendi içinde “giriş”, “gelişme”, “sonuç” ve “değerlendirme” gibi aşamalı bir sıra izleyen “Eğitim Durumları” hazırlanmıştır. Eğitim durumlarında, önce, öğrencilere kazandırılacak dinleme, okuma, konuşma, yazma becerileri ve dil bilgisi konu alanıyla ilgili amaç ve davranışlar belirlenmiş; “Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri” bölümünde de belirlenmiş davranışların her öğrenciye tam olarak kazandırılmasına yönelik, öğretimin yapısal özelliklerine uygun çağdaş yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Eğitim durumlarında, öğrencilerin etkin olarak öğrenme sürecine katıldığı, yaparak yaşayarak öğrendiği bir eğitsel çevre yaratılmış; resim, müzik, film, karikatür, fıkra, bilmece ve dil oyunlarından yararlanılarak görsel, işitsel, dilsel öğelerle desteklenmiş çok uyaranlı ortamların yaratılmasına özen gösterilmiştir.

Program geliştirme çalışmalarında, başarılı bir Türkçe öğretimi için öğretmenlerin kullanacağı-izleyeceği öğretme-öğrenme yaklaşımları bilimsel bir anlayışla örneklendirilmiş; böylece, Türkçe dersleri için, öğretmenlerin yaratıcılığı ile çeşitlenecek, verimli uygulama modelleri yaratılmıştır. Öğretmenlerin katkı ve eleştirileri doğrultusunda sürekli geliştirilecek olan eğitim durumlarıyla, öğretmenlere öğretim programının amaçlarına ulaşabilmek için neler yapılması gerektiği konusunda bilimsel nitelikli ipuçları sunulmuştur. Öte yandan, her eğitim durumunun sonunda, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun öğretici ve yazınsal nitelikli çocuk kitapları listelenerek, Türkçe öğretiminin dilsel ve görsel duyarlıkla hazırlanmış nitelikli yapıtlarla desteklenmesi için akademik bir çaba içine girilmiştir.

Taslak programdaki eğitim durumları; program geliştirme, ölçme ve değerlendirme, eğitim teknolojisi, gelişim psikolojisi, Türkçe öğretimi ve dilbilim uzmanlarının akademik katkılarıyla hazırlanmıştır. Eğitim durumlarında; öğrencilerin dilsel becerilerini geliştirebilecekleri, Türkçenin anlatım incelikleri ve gücünü sezebilecekleri, Türkçeyi bilinçli ve özenli kullanıp okuma zevki ve alışkanlığı kazanacakları bir öğretme-öğrenme modeli oluşturulmuştur.

Bu yaklaşımın, öğrencilerin okuma kültürü edinmiş bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacağı; ayrıca, ülkemizde etkili bir Türkçe öğretiminin gerçekleştirilmesi için ortak paydalar yaratacağı umulmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ile İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün işbirliğiyle sürdürülen ve yukarıda özetlemeli bir yaklaşımla aktarılan Türkçe Eğitimi Programı geliştirme çalışmalarının öğretimdeki verimsizliği ortadan kaldırılmaya yönelik diğer çalışmalarla desteklenmesi gerekir. Bunun için de Türkçe öğretimini etkileyen tüm değişkenlerin tümel ve akademik bir anlayışla incelenmesine gereksinim vardır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Türkçe eğitimi programının uygulamadan alınan dönütler doğrultusunda sürekli geliştirilmesi amacıyla, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde, içinde Türkçe öğretimi, program geliştirme, ölçme ve değerlendirme uzmanları ile deneyimli Türkçe ve ilköğretim öğretmenlerinin görev yapacağı "**Türkçe Öğretimini Araştırma ve Geliştirme Merkezi**" kurulmalıdır. Bu merkezin içinde, çocuk yayınlarını dilsel ve görsel açıdan bilimsel ölçütlere uygun biçimde inceleme yeterliğine sahip (uzman) kişilerin bulunacağı "**Çocuk Kitaplarını İnceleme Birimi**" oluşturulmalıdır. MEB ve Üniversite işbirliğiyle yürütülecek olan bu çalışmaların yanında, Araştırma ve Geliştirme Merkezi uzmanla-

rı, ülkemizin her ilinden seçilen Türkçe ve ilköğretim öğretmenlerinin hizmet içi eğitim süreçlerinde sorumluluk üstlenmelidir.

2. Geliştirilen Türkçe Eğitimi Programının uygulanması konusunda Türkçe ve ilköğretim öğretmenleri hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.

3. Geliştirilen programın amaçlarına ulaşmasına katkı sağlayacak özellikler taşıyan 1.-8.sınıflar için “Türkçe ders kitapları” ile “öğretmen kılavuz kitapları” hazırlanmalıdır.

4. Eğitim fakültelerinin ilköğretim bölümü sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler eğitimi programı ile Türkçe eğitimi bölümü lisans programlarında yer alan Türkçe öğretimi dersinin içeriği ve uygulamaları geliştirilen programın eğitim anlayışıyla koşut duruma getirilmelidir.

5. Türkçe öğretiminin genel amacı “okuma kültürü edinmiş, düşünen, duyarlı bireyler yetiştirmektir.” Bu nedenle, öğretim, yalnızca ders kitaplarına bağlı ve bilgi kazandırmaya dayalı anlayış yerine, anlama ve anlatma eğitimi temel alan uygulamalara yöneltilmelidir. Öğrencilerin yalnızca dinledikleri ve gördükleriyle yetinmeyip anlama ve anlatma becerilerini bütünsellik içinde uygulayarak geliştirmeleri, onları öğrenme sürecinin etkin bir öznesi konumuna sokacaktır. Bu nedenle de Türkçe öğretiminin geleneksel sınıf ortamları yerine, öğrencilerin yeteneklerini çeşitli yollarla sergileyebilecekleri, gizilgüçlerini devindirebilecekleri çok uyaranlı, teknolojik olanaklarla da desteklenmiş çağdaş öğretim ortamlarında gerçekleştirilmesi gerekir. Eğitim durumlarında ipuçlarını çoğaltarak (uyaranları çeşitlendirerek) öğrenmeyi kolaylaştırmak, öğrencilerin ilgisini canlı kılmak, onların çok yönlü yetişmelerine katkı sağlamak amacıyla görsel ve işitsel araçlardan da yararlanmak gerekir. Türkçe öğretiminde anlama ve anlatma becerilerinin kazandırılması etkinliklerinde, yeri geldikçe resmin, müziğin, tiyatronun, vb. etkinliklerin anlatım olanaklarından da yararlanılmalıdır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için de okullarda **dil öğretimi dersliği / derslikleri** oluşturulmalıdır.

Dil dersliğinde, kamera, televizyon, bilgisayar, yazıcı, tepegöz, fotokopi ya da baskı makinesi, slayt makinesi, video, kasetçalar, klasik müzik, şiir, öykü vb. kasetleri, duvar panoları, yazar ve çizerlerin fotoğrafları, usta ressamlar tarafından yapılmış (röprodüksiyon ya da bulunabilirse özgün) resimler, slaytlar, mikrofon sistemi, değişik yaşam durumlarını ve sanatçıları konu alan kısa filmler bulunmalıdır. Dil dersliğinde, oyunlaştırma, yazılı çalışmaları sunma, oluşan bir durum karşısında duygu ve düşünceleri açıklama, kısa oyunları sahneye koyma gibi etkinliklerin gerçekleşmesine olanak sağlayacak küçük bir sahne yer almalıdır. Derslikte, içinde yaş gruplarının düzeyine uygun, nitelikli çocuk yayımlarının bulunduğu bir kitaplık bulunmalıdır. Kitaplıkta yer alan ve Türkçe-

nin anlatım olanaklarını yansıtan çocuk kitapları, Türkçe öğretiminin başlıca kaynakları olmalıdır. Kitaplık, öğrencilere okuma sevgisi ve alışkanlığını kazandıracak yayınlarla zenginleştirilmeli; bu sorumluluk öğretmenin yol göstericiliğinde öğrencilere verilmelidir. Türkçe dersinin bir gereği olarak, ilköğretim birinci sınıftan başlayarak her öğrencinin okumak zorunda olduğu çocuk kitapları uzman kurullarca belirlenmeli; kitaplıkta yer alan bu yayınlar, yeni yayımlanan nitelikli kitaplarla çeşitlendirilmelidir.

Yukarıda, özellikleri kısaca açıklanan dil derslikleri, örnek (pilot) uygulamalara konu yapılarak yaygınlaştırılmalı; dersliklerde Türkçe öğretiminin edebiyat-yaşam ilişkisi kurularak gerçekleştirilmesi temel amaç olmalıdır.

6. MEB tarafından Türkçe öğretimiyle ilgili gelişmelerin izlenebileceği **Türkçe Öğretimi Sitesi (Web Sitesi)** oluşturulmalı; öğretmenler bu sitede; öğretim programıyla ilgili görüş, düşünce ve eleştirilerini, hazırladıkları eğitim durumu (ders planı) örneklerini, varsa, uygulamada karşılaştıkları sorunları paylaşabilmeli ve kendilerine, gerekli durumlarda, ilgililer tarafından akademik dönütler sunulmalıdır.